

УДК [615+577.21]:616-002.5:615.28

П. Б. Антоненко, канд. мед. наук, доц.

ПОЛІМОРФІЗМ ГЕНА ЦИТОХРОМУ P-450 2E1 У ЗДОРОВИХ ДОБРОВОЛЬЦІВ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

УДК [615+577.21]:616-002.5:615.28

П. Б. Антоненко

ПОЛІМОРФІЗМ ГЕНА ЦИТОХРОМУ P-450 2E1 У ЗДОРОВИХ ДОБРОВОЛЬЦІВ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

Значні міжетнічні відмінності щодо поліморфізму генів біотрансформації ліків мають значення для дії багатьох лікарських препаратів. Тому метою даної роботи було дослідження поліморфізму гена цитохрому P-450 2E1 (*CYP2E1*) серед здорових добровольців на прикладі Одеського регіону. Для цього визначали наявність мутації у 6-му інтроні *CYP2E1* за допомогою ферменту ендонуклеази *DraI* і полімеразної ланцюгової реакції.

Відповідно до генотипу *CYP2E1*, зі 112 здорових донорів 82,1 % індивідів були носіями гомозиготного дикого типу гена *DD, решта 17,9 % мали генотип *CD; носії генотипу *CC були відсутні. Жодних суттєвих відмінностей щодо віку, статі, групи крові серед носіїв різних генотипів і алелів *CYP2E1* не спостерігалось. Поліморфізм генотипів і алелів *CYP2E1* на Півдні України був близьким до результатів досліджень у країнах Європи, включаючи Російську Федерацію і Туреччину, і суттєво відрізнявся від даних, отриманих у Південно-Східній Азії (Малайзія, Китай) і США.

Ключові слова: ген *CYP2E1*, поліморфізм, генотип.

UDC [615+577.21]:616-002.5:615.28

P. B. Antonenko

POLYMORPHISM OF CYTOCHROME P-450 2E1 GENE IN ODESSA REGION HEALTHY VOLUNTEERS

The Odessa National Medical University, Odessa, Ukraine

The significant inter-ethnic differences concerning polymorphism of biotransformation genes affect the activities of numerous medicines. That is why the aim of current research was an investigation of polymorphism of cytochrome P-450 2E1 (*CYP2E1*) in healthy volunteers in Odessa region. So, it was studied a presence of mutation in 6th intron *CYP2E1* with the help of *DraI* endonuclease and polymerase chain reaction. According to *CYP2E1* genotype out of 112 donors 82,1 % carried homozygote wild type of gene *DD, others — 17,9 % had *CD genotype; carriers of *CC genotype were absent. There were no significant differences in *CYP2E1* genotype according to age, sex, blood group. The polymorphism of *CYP2E1* genotype on south of Ukraine was close with results from European countries, including Russia and Turkey and varied from data of South-East Asia (Malaysia, China) and USA.

Key words: *CYP2E1* gene, polymorphism, genotype.

Вступ

Відомо, що ефективність лікування багатьох захворювань, їх перебіг та наслідки значною мірою залежать від генетичних особливостей людини, зокрема від поліморфізму генів детоксикації ксенобіотиків [1; 2]. Згідно з сучасними знаннями, ферменти родини цитохромів-450 (*CYP2*) відповідають за метаболізм більшості вживаних лікарських препаратів. Так, серед останніх є і ген цитохрому P-450 2E1 (*CYP2E1*) — один із ключових ферментів, що метаболізує алкоголь і активність якого індукується алкоголем. Також *CYP2E1* відповідає за метаболічну активацію канцерогенних N-нітрозамінів, поліциклічних ароматичних вуглеводів та інших низькомолекулярних сполук.

Крім того, *CYP2E1* бере участь у метаболізмі ліків, у тому числі найбільш ефективного протитуберкульозного препарату ізоніазиду [2; 3]. Також відомо про зв'язок між генотипом *CYP2E1**1A/*1A з розвитком гепатотоксичності таких протитуберкульозних препаратів, як ізоніазид, рифам-

піцин, піразинамід [4]. Це стосується, головним чином, поліморфізму 5'-фланкуючого регіону, який вивчають за допомогою ендонуклеаз *PrtI* і *RsaI* (*CYP2E1**5). Водночас дуже мало інформації щодо поліморфізму та його значення в 6-му інтроні, який досліджують за допомогою ендонуклеази *DraI*.

Значні міжетнічні відмінності щодо поліморфізму генів біотрансформації ліків мають значення для ефективності та токсичності багатьох лікарських препаратів. Раніше повідомлялося, що є певні особливості у поліморфізмі генів *CYP2C9*, *CYP2C19* на південному заході України [5; 6]. Водночас дані щодо поліморфізму *CYP2E1*, зокрема 6-го нітрону, на південному заході України практично відсутні. **Мета** даної роботи — дослідження поліморфізму гена *CYP2E1* серед здорових добровольців на прикладі Одеського регіону.

Матеріали та методи дослідження

Зразки крові були отримані від 112 здорових донорів у Одеській обласній станції переливання

крові протягом 2010–2011 рр., з яких 50 (44,6 %) становили жінки, решта 62 (55,4 %) — чоловіки. Вік донорів становив від 17 до 62 років (середній вік — 33,8 року). ДНК-матеріал екстрагований з крові донорів з використанням набору ДНК-сорбБ (АмпліСенс, Російська Федерація). Визначення генотипу *CYP2E1* проведено за допомогою полімеразної ланцюгової реакції й ендонуклеазного аналізу [7]. Для цього визначали наявність мутації в 6-му інтроні за допомогою ферменту ендонуклеази *DraI*. Дослідження проводили згідно з вимогами комісії біоетики ОНМедУ (протокол № 188 від 11 лютого 2011 р.). Обробку статистичних даних проводили із залученням Microsoft Excel і χ^2 -критерію, програми “Primer Biostatistica”.

Результати дослідження та їх обговорення

Відповідно до генотипу *CYP2E1*, зі 112 здорових донорів 82,1 % були носіями гомозиготного дикого типу гена *CYP2E1*DD* (табл. 1). Решта 17,9 % добровольців були носіями гетерозиготних генів *CYP2E1*CD*. Носіїв генотипу **CC* серед дослідженої групи не виявлено. Загалом із досліджених 112 пар генів *CYP2E1* 91,1 % становив алель *CYP2E1*D*, 8,9 % — алель *CYP2E1*C*.

Згідно з формулою Харді — Вайнберга (Hardy–Weinberg), що відображає розподіл генотипів і фенотипів у популяції за певних умов, було розраховано очікувану поширеність генотипів *CYP2E1*. Отримані результати істотно не відрізнялися від розрахованих за формулою (табл. 2).

Серед здорових добровольців як чоловічої, так і жіночої статі носії генотипу *DD* становили

Таблиця 1

Генотип і алелі гена *CYP2E1*6* серед здорових донорів, абс.

Генотип/алель	абс.
Генотип <i>CYP2E1</i> , n=112	
<i>DD</i>	92
<i>*CD</i>	20
<i>*CC</i>	—
Алель, n=224	
<i>*D</i>	204
<i>*C</i>	20

Таблиця 2

Поширеність генотипів *CYP2E1* серед здорових донорів фактичний і розрахований за формулою Харді — Вайнберга, %

Результати	Генотип, n=112		
	<i>*DD</i>	<i>*CD</i>	<i>*CC</i>
Фактичні	82,1	17,9	—
Розраховані	82,9	16,3	0,8

більшість, а саме 83,9 і 70,0 % відповідно. Решта 16,1 і 30,0 % — це носії генотипу *CD*. Таким чином, вірогідної різниці серед носіїв різних генотипів *CYP2E1* за гендерною ознакою не спостерігалось ($p < 0,05$).

У 92 індивідів, які були носіями гомозиготного дикого типу гена *CYP2E1*1*, відповідно до системи АВО, переважали носії А (II) групи крові — 35,9 %, рідше траплялися носії 0 (I) групи крові — в 32,6 % індивідів, і В (III) групи крові — 25,0 % добровольців, решта 6,5 % мали АВ (IV) групу крові (рис. 1). Майже так само розподілилися носії генотипу *CYP2E1*CD*, з яких по 30,0 % мали А (II) і 0 (I) групи крові, чверть — В (III) групи крові, решта 15,0 % — АВ (IV) групу крові. Отже, носії гомозиготних і гетерозиготних генотипів однаково часто виявлялися серед добровольців з різними групами крові за системою АВО.

Серед 92 носіїв гомозиготного дикого типу гена *CYP2E1*DD* домінували донори віком від 31 до 40 років і від 21 до 30 років — 34,8 і 31,5 % відповідно, рідше траплялися донори віком 41–50 років, до 20 років або після 51 року — 13,0; 10,9 і 9,8 % відповідно (рис. 2). Носії гетерозиготних генів *CYP2E1*CD* найчастіше були віком від 21 до 30 років — 35,0 %, рідше належали до вікових категорій 31–40 років, до 20 і 41–50 років — 25,0; 15,0 і 15,0 % відповідно. Однак вікова різниця між носіями різних генотипів *CYP2E1* була не вірогідною.

Проведений аналіз поліморфізму генотипу *CYP2E1* засвідчив, що більшість, або 82,1 % донорів не мали мутованих алелів, тобто їх можна зарахувати до швидких метаболізаторів. Водночас 20 (17,9 %) індивідів були носіями одного

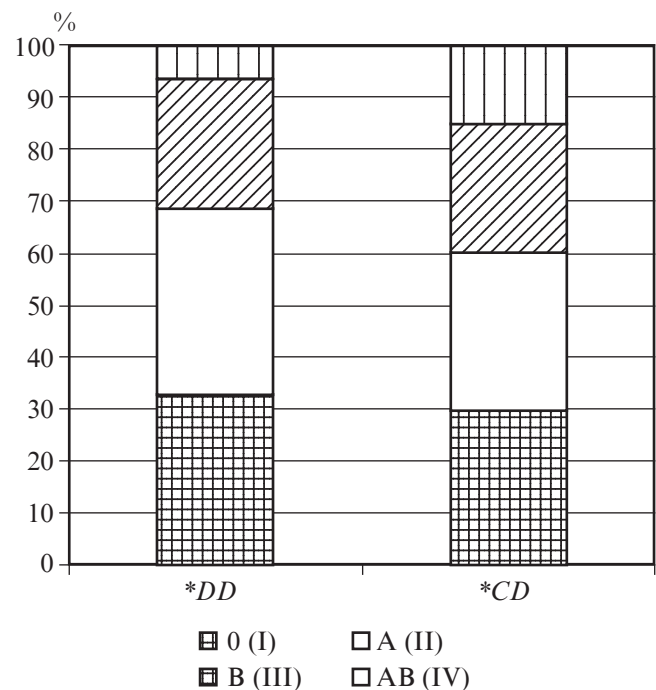

Рис. 1. Належність носіїв генотипів *CYP2E1*DD* (1) і **CD* (2) до різних груп крові за системою АВО

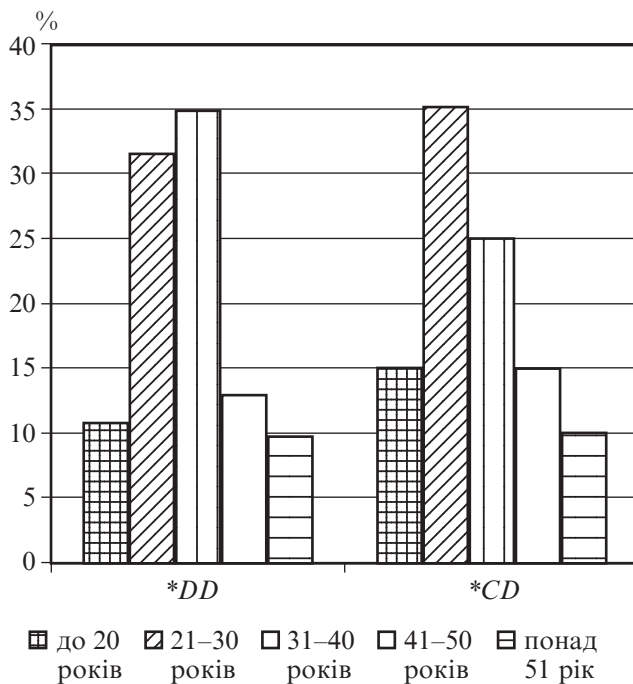

Рис. 2. Поширеність поліморфізму *CYP2E1* серед здорових донорів у різних вікових групах

поліморфного алеля і можуть бути зараховані до помірних метаболізаторів [8]. Жодних суттєвих відмінностей щодо віку, статті, групи крові серед носіїв різних генотипів і алелів *CYP2E1* не спостерігалось.

Було порівняно поширеність різних генотипів і алельної частоти *CYP2E1*, отриманих у даній роботі, з аналогічними показниками в інших країнах (табл. 3). Згідно з даними табл. 3, поширеність алеля *CYP2E1*D* на південному заході України (91,1 %) була близькою до показників в інших європейських країнах, а також у Російській Федерації (Томськ) і Туреччині — 90,0–92,0 %, і значно більшою за аналогічний показник у дослідженнях, проведених у Південно-Східній Азії (Китай, Малайзія) і США — 78,0–81,1 % [9–16]. Поширеність поліморфного алеля на південному заході України *CYP2E1*C* стано-

вила 8,9 %, що також було близьким до аналогічного показника в європейських країнах (Франція, Великобританія, Російська Федерація) — 8,0–10,0 %, і значно нижчим, ніж результати досліджень, проведених у Малайзії, Китаї, США — 18,9–22,0 %. За результатами генотипування *CYP2E1* та розподілом за генотипом *CYP2E1* на швидких (*DD), помірних (*CD) і повільних метаболізаторів (*CC) [8], 82,1 % індивідів були швидкими метаболізаторами, 17,9 % — помірними; повільні метаболізатори відсутні. Дослідження в інших європейських країнах (Великобританія, Франція, Російська Федерація, Туреччина) виявили близький рівень швидких метаболізаторів — від 81,0 до 84,9 % і значно нижчий рівень — у країнах Південно-Східної Азії і США — від 62,3 до 67,7 %. Поширеність генотипу помірних метаболізаторів становила 17,9 %, що було близьким до результатів досліджень у Франції — 14,3 %, Туреччині — 15,5 %, Росії — 17,9 %, Великобританії — 18,0 % і значно меншим, ніж у США (26,8 %), Малайзії і Китаї (по 31,4 %). За поширеністю повільних метаболізаторів країни можна розмістити у такому порядку: Україна (0 %) < Туреччина (0,5 %) < Франція (0,8 %) < Російська Федерація, Великобританія (1,0 %) < Малайзія (5,2 %) < США (5,5 %) < Китай (6,3 %). Отримані результати засвідчили генетичну спорідненість південного заходу України за поліморфізмом *CYP2E1* з європейськими країнами (включаючи Російську Федерацію), а також значну розбіжність з країнами Тихоокеанського регіону (США, Малайзія, Китай). Дані, отримані в Індії, вельми відрізняються від результатів інших досліджень значним поширенням генотипу швидких метаболізаторів (98,4 %).

Отримані дані щодо поліморфізму гена *CYP2E1* можуть мати значення для детоксикації багатьох ксенобіотиків, включаючи протитуберкульозні препарати, що, у свою чергу, зумовлює ефективність і небажані ефекти цих препаратів. Це буде предметом наших подальших досліджень.

Таблиця 3

Поширеність генотипу і алелів гена *CYP2E1*6* у різних країнах, %

Генотип/алель	Дане дослідження, n=112	Індія, n=124	Франція, n=206	Туреччина, n=206	Російська Федерація (Томськ), n=125	Великобританія, n=375	США, n=452	Малайзія, n=175	Китай, n=510
Генотип <i>CYP2E1</i>									
<i>CYP2E1*DD</i>	82,1	98,4	84,9	84,0	81,1	81,0	67,7	63,4	62,3
<i>CYP2E1*CD</i>	17,9	1,6	14,3	15,5	17,9	18,0	26,8	31,4	31,4
<i>CYP2E1*CC</i>	0	0	0,8	0,5	1,0	1,0	5,5	5,2	6,3
Алель									
<i>CYP2E1*D</i>	91,1	99,2	92,0	91,7	90,0	90,0	81,1	79,1	78,0
<i>CYP2E1*C</i>	8,9	0,8	8,0	8,3	10,0	10,0	18,9	20,9	22,0
Джерело	—	[15]	[16]	[9]	[13]	[10]	[12]	[11]	[14]

Висновки

1. Зі 112 досліджених здорових донорів — мешканців Одеської області — 82,1 % індивідів були носіями гомозиготного дикого типу гена *CYP2E1*DD*, решта 17,9 % мали генотип *CYP2E1*CD*; носії генотипу *CYP2E1*CC* були відсутні.

2. Суттєвих відмінностей за ознакою віку, статі, групи крові системи АВО серед носіїв різних генотипів і алелів *CYP2E1* не спостерігалося. Поліморфізм генотипів і алелів *CYP2E1* на Півдні України був близьким до результатів досліджень у країнах Європи і суттєво відрізнявся від результатів обстеження етнічних груп Південно-Східній Азії і США.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ramachandran Geetha*. Role of pharmacogenomics in the treatment of tuberculosis: a review / Geetha Ramachandran, Soumya Swaminathan // *Pharmacogenomics and Personalized Medicine*. – 2012. – N 5. – P. 89–98.
2. *Cytochrome P450 and NAT2 polymorphisms and drug metabolism in DOTS* / Mde J. Castillejos-Lopez, M. C. Garcha-Sancho, F. Quicones-Falconi, J. R. Pérez-Padilla. – *Rev. Invest. Clin.* – 2008. – Vol. 60, N 1. – P. 47–57.
3. *CYP2E1 RsaI/PstI polymorphism and liver cancer risk among East Asians: a huge review and meta-analysis (review)* / Zhong Tian, Yi-Ling Li, Lin Zhao, Chen-Liang Zhang // *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention*. – 2012. – Vol. 13, N 10. – P. 4915–4921.
4. *Huang Y. S.* Recent progress in genetic variation and risk of antituberculosis drug-induced liver injury (review) / Y. S. Huang // *J. Chin. Med. Assoc.* – 2014. – Vol. 77, N 4. – P. 169–173.
5. *Антоненко П. Б.* Поліморфізм генотипу цитохрому-450 2C9 в Одеському регіоні / П. Б. Антоненко, В. Й. Кресюн // *Актуальні проблеми сучасної медицини : Вісник Української медичної стоматологічної академії*. – 2011. – Т. 11, вип. 4. – Ч. II. – С. 51–55.
6. *Кресюн В. Й.* Поліморфізм гена цитохрому-450 2C19 на Південному заході України / В. Й. Кресюн, П. Б. Антоненко // *Запорожский медицинский журнал*. – 2011. – Т. 13, № 6. – С. 36–38.
7. *Susceptibility to esophageal cancer and genetic polymorphisms in glutathione-S-transferases T1, P1 and cytochrome P450 2E1* / Dong-Xin Lin, Yong-Ming Tang, Qiong Peng [et al.] // *Cancer epidemiology, biomarkers and prevention*. – 1998. – Vol. 7. – P. 1013–1018.
8. *Кресюн В. Й.* Фармакогенетические основы взаимодействия организма и лекарств / В. Й. Кресюн, Ю. И. Бажора. – Одесса : Одес. гос. мед. ун-т, 2007. – 164 с.
9. *Ulusoy Gulen*. Genotype and allele frequencies of polymorphic CYP2E1 in the Turkish population / Gulen Ulusoy, Emel Arinç, Orhan Adali // *Arch. Toxicol.* – 2007. – Vol. 81. – P. 711–718.
10. *Genetic polymorphisms of cytochrome P4502E1 and susceptibility to alcoholic liver disease and hepatocellular carcinoma in a white population: a study and literature review, including meta-analysis* / NACS Wong, F. Rae, K. J. Simpson [et al.] // *J. Clin. Pathol. Mol. Pathol.* – 2000. – Vol. 53. – P. 88–93.
11. *RsaI but not DraI polymorphism in CYP2E1 gene increases the risk of gastrointestinal cancer in Malaysians: a case-control study* / Eric Tzyy Jiann Chong, Chong Cin Lee, Kek Heng Chua [et al.] // *BMJ Open*. – 2014. – N 4 : e004109.doi:10.1136/bmjopen-2013-004109
12. *Association of CYP1A1, GSTM1 and CYP2E1 polymorphisms with lung cancer suggest cell type specificities to tobacco carcinogens* / L. Le Marchand, L. Sivaraman, L. Pierce [et al.] // *Cancer Res.* – 1998. – Vol. 58. – P. 4858–4863.
13. *Association analysis of gene polymorphism in alcohol metabolizing enzymes with risk for coronary atherosclerosis* / A. V. Marusin, V. A. Stepanov, M. G. Spiridonova [et al.] // *Genetika*. – 2007. – Vol. 43, N 3. – P. 409–416.
14. *Functional PstI/RsaI polymorphism in CYP2E1 is associated with the development, progression and poor outcome of gastric cancer* / Jin Feng, Xiaolin Pan, Junbo Yu [et al.] – 2012. – Vol. 7, N 9. – P. 1–8.
15. *Role of CYP2E1 gene polymorphisms association with hepatitis risk in Northeast India* / Manab Deka, Moumita Bose, Bharati Baruah, Purabi Deka Bose // *World J. Gastroenterol.* – 2010. – Vol. 16 (38). – P. 4800–4808.
16. *Cytochromes P4502E1 and P4501E1 genotypes and susceptibility to cirrhosis or upper aerodigestive tract cancer in alcoholic Caucasians* / D. Lucas, C. Menez, F. Floch [et al.] // *Alcoholism: Clin. Exp. Res.* — 1996. – Vol. 20. – P. 1033–1037.